

Armaments de la vila de Reus

(Segles XV i XVI)

En el transcurs d'una centúria, segons antics papers de Reus, trobem usats pel comú cuiraces, çarabatanes o cervatanes, arcabussos i escopetes. Els darrers suposen ja l'ús de la pòlvora que es començava a propagar aleshores pel continent.

Reus, com tota vila medieval, tenia els seus mitjans propis de defensa amb el clos de murs i valls, amb les seves torres, de les quals era la més forta l'anomenada de Mascardell, situada pel cantó de Salou en el lloc d'emplaçament de l'actual Plaça del Ba-luart, qual nom ens la recorda, o de les Garrofes. En el centre de la vila, redossat a l'Església Major, s'aixecava el Castell, estatge del Senyor de Reus, culminat per la «Torra forta de Sant Miquel». El Castell, sens dubte com a lloc de seguretat, serví durant molts anys de presó, per a qual servei tenia expressa una ombrívola cambra que consta en l'inventari de la forteresa que més avall esmentarem. «En la presó: Dues cadenes amb un collar de ferre. Item dos grillons».

Les llances, les espases, els arcs són armes sovint esmentades en inventaris dels béns d'antics particulars reusencs, pel que es veu que en molts albergs disposaven de mitjans propis de defensa. Però aquí ens concretem a publicar les notícies referents als armaments de la Universitat transcrivint els documents que hem pogut veure.

I. Cuiraces

En un paper solt hem trobat la concòrdia entre els Jurats de la vila de Reus i Jaume Bardoy mestre cuiracer, datada l'any 1457.

«Die jovis iij. novembris anno m.º cccc. lvij.º.

»Capitols fets e fermats per los honorables Jurats de la vila de Reus fahent aço en nom e veu del honorable consell de la dita vila de una part. E en Jacme bardoy cuyraçer ara habitant en la vila de Reus de la part altra, en e sobre lo guarnir de les cuyraçes que la vila the vuy desguarnides.

»E primerament lo dit mestre Jacme bardoy promet als dits honorables jurats que ell fara adobara e guarnira xxij cuyraçes e tantes com la vila ne tendra de propies ço es de bona taxa blanca stanyada e nova e no gens entaulada ab les sivelles stanyades e correigs amples de bon cuyro de vedell. Fahent ne la meytat, o partida de bon cuyro blau e laltre meytat, o partida de bon cuyro launat del millor ques tropia. Les quals promet fer en la forma e semblants de aquelles den Rafel anveja dela dita vila de Reus. Les quals ell dit mestre ha refetes e obrades.

»Item promet que les dites xxij cuyraçes obrara e guarnira, o tantes com la vila ne tindra de propies obrara e guarnira a rao, o for e preu de cascuna cuyraçe de Trenta sis

sous per cascuna cuyraçe. Les quals promet fer daçi e per tot lo mes dabril prop venidor les quals hage afer dins la dita vila de Reus.

›Item los dits honorables Jurats prometen en nom dela dita vila al dit Jacme bardoy que ells donaran e pagaran al dit mestre de fer e guarnir les dites cuyraçes a rao de xxxvj. sous per cuyraçe. Los quals li pagaran en la forma seguent ço es que ara de continent li bestrauran xxx flrins corrents a rao de xj. sous. E com haura fetes xij cuyraçes li bestrauran x florins. E tota la resta del que levaran les dites xxij cuyraçes, o tantes com lin donaran li pagaran e donaran realment e de ffet a la fi del dit temps com totes les dites cuyraçes seran fetes. E no en altra manera.

›Empero volen los dits honorables Jurats que de tot ço e quant li seña bestret hage adonar bones e ssufficients fermançes.

›E per aço cascuna de les parts la una alaltra ne obliga ço es los dits Jurats tots lurs bens propis e dela vila e lo dit bardoy tots sos bens. Renunciants ne per aço a tot dret o ley que per qualsevol raho hi poguessen contravenir. E ho juren.

›Testes discretis Jacobus pallares e Rafel denveja e Raymundus levada de Reddis›.

II. Çarabatanes

La torra del Castell del Senyor de la vila, nomenada «la forta de Sant Miquel», era la forteresa més important del Reus medieval.

Amb motiu del trespàs del Camerer de la Seu tarragonina i Senyor de Reus, el doctor Joan Pere, ocorregut el 26 d'agost de 1476, fou fet inventari del dit Castell amb la seva torra els jorns 9 i 24 de setembre.

Don Andreu de Bofarull en els seus Anals de Reus (segona edició, pàg. 313) dóna algunes notícies referents al Castell: «1476. En un manual de inventarios del archivo prioral, hay el que se tomó del castillo señorial, en 9 de setiembre, el cual expresa las piezas de que constaba. En los bajos: patio o zaguan, bodega, cubierta, cárcel y cuadra. En los altos: cocina, cuarto, repostería, sala, cuarto grande y cuarto o estancia del señor». Aquesta enumeració de les dependències del Castell inspirà probablement al malaguanyat artista reusenc Casals i Vernis qui dibuixà una forteresa imaginària l'original de la qual es conserva en la Secció d'Art del CENTRE DE LECTURA. Alguns pseudo-continuadors de Bofarull l'han reproduïda com a representació autèntica del nostre antic Castell. Com és sabut, fa ja algunes centúries que només resten d'aquest algunes arcades ogivals en una casa del recó de la plaça que duu aquell nom. Devem a l'il·lustre arquitecte Jeroni Martorell un magnífic projecte de restauració i urbanització dels seus contorns, publicat fa algú temps en les planes d'aquesta REVISTA, i que honoraria als qui el realitzessin.

Segueix Bofarull dient: «En 23 de setiembre lo continuaron (l'inventari), y habiendo subido a la gran torre del mismo castillo llamada la torre fuerte de S. Miguel, en el sitio más elevado, notan que había un zarabatan con sus barquillos y demás inerentes, a más: pólvora y las piedras correspondientes».

Ampliant aquestes notícies en la part referent als armaments, hem copiat del mateix inventari les partides que segueixen:

«Una çarabatana en la entrada de la torra». «Una çarabatana ab son banch e masclets» en «lo cap de la torra». «Dos sachets de aluda de polvora pot esser en torn mig quintar», «moltes pedres de çarabitanes» i «cinch masclets de çarabitanes».

El dia 16 de febrer de 1528 el Consell acordà comprar pòlvora per a ús de l'«artilleria». (Llibre de Consells de l'Arxiu Municipal).

III. Arcabussos i Escopetes

El 18 de Febrer de l'any dit 1528 arriba a Reus un mestre de fer arcabussos, natural de la Granadella, «molt abil en dit negoci», qui ofereix construir-ne per a la vila a preu fet o a jornals, i el Consell delibera que «sien fets per dit mestre cinquanta arcabussos». (Ll. del C.).

També d'un document original podem traslladar ací la capitulació entre dit mestre i els Jurats referent a la construcció, no de cinquanta arcabussos, si no de quaranta :

«Capitulasio feta y fermada entre los honorables jurats de la present villa de huna part y mestre en fabre mestre de fer artellaria de la vila de la Granadella de part altre axi per rao dels arcabussos ha de fer de nou, com encara per lartellaria vella ha hadobar y provar.

»E primerament lo dit mestre en mateu fabre promet en bona fe atenyer y complir als dits senyors de Jurats Joan Sola, Joan sans, Joan sabater de fer los quaranta arcabussos a jornals los quals ha de donar bons y acabats com de bon mestre se pertany y provats per dos ho tres voltes dantli la vila axi ferro carbo fornal enclusas manxes mallis y tota cosa nesararia y polvora honerius salnitre y los materials per fer la polvora per provar dits arcabussos y artellaria vella, que dit mestre no te de donar sino sos jornals com ja dit tinch y huna barrina y sis limes y per son mester dos o tres martels y algun mal totes les altres coses ha de donar la vila honerius a son cost y despessa.

»Mes havant li han de donar dits jurats a despesses dela vila los homes haura mester per ajudarli axi per bolir los arcabussos com limar aquells y alguns pagesos per barrinar y altres mesters per lespedissio de dits arcabussos y artallaria vella sea dedobar.

»Axi matex prometen dits jurats de donar y en bona fe atenyer y complir al dit mestre mateu per quiscundia la despessa y ultra la despessa per son jornal quatre sous y mig dich üij. s. vj. (1).

»Mes a vant son de acordi que lo dit mestre mateu los loge les manxes sues dant li per cada mes de loger quatre sous dich üij. s. ab haso que dits jurats li han de portar a cost y despesses de la vila y dites manxes y totes les altres habines de la granadella assi y acabada la hobra fer les hi tornar alla en sa cassa que hes ala granadella.

»Die martiis xvüj. mensis ffebroarij anno anat domini M.º D.º xxvüj.º.»

(1) Quatre sous i sis diners o sia quatre sous i mig.

Foren testimonis de l'acte els honorables En Benet Oger, indubtablement el constructor de l'Església major i En Bernat Gació.

Passen dos mesos, i per bé que Mestre Fabrè pogués haver semblat molt hàbil en son ofici, el Consell determina donar «comiat a dit mestre de fer arcabussos ja que aquestos no son tals quals la vila pensáva» (22 abril 1528, Ll. del C.), i el mateix dia parlen d'adquirir «dues carregues de scopetes a l'ostal de madona gebellina» mes que abans «sien ben mirades y provades ab consell de alguns de la vila qui entenen» (Ll. del C.).

Al revers de la fulla que conté la capitulació amb mestre Mateu hi consta la cancel·lació de la mateixa, amb data del 29 de maig de 1528. El dit mestre confessa haver rebut de la vila pels seus treballs set lliures de complement.

H. ANGUERA